
גישות ביקורתית בתקשורת

רידוד התרבות והנצחת הסדר החברתי באמצעות
התקשורת; דרכי התמודדות

מגישים: גל בלוך וכפיר ולדמן

המדריך למהפכה- דורון צברי ואורי ענבר

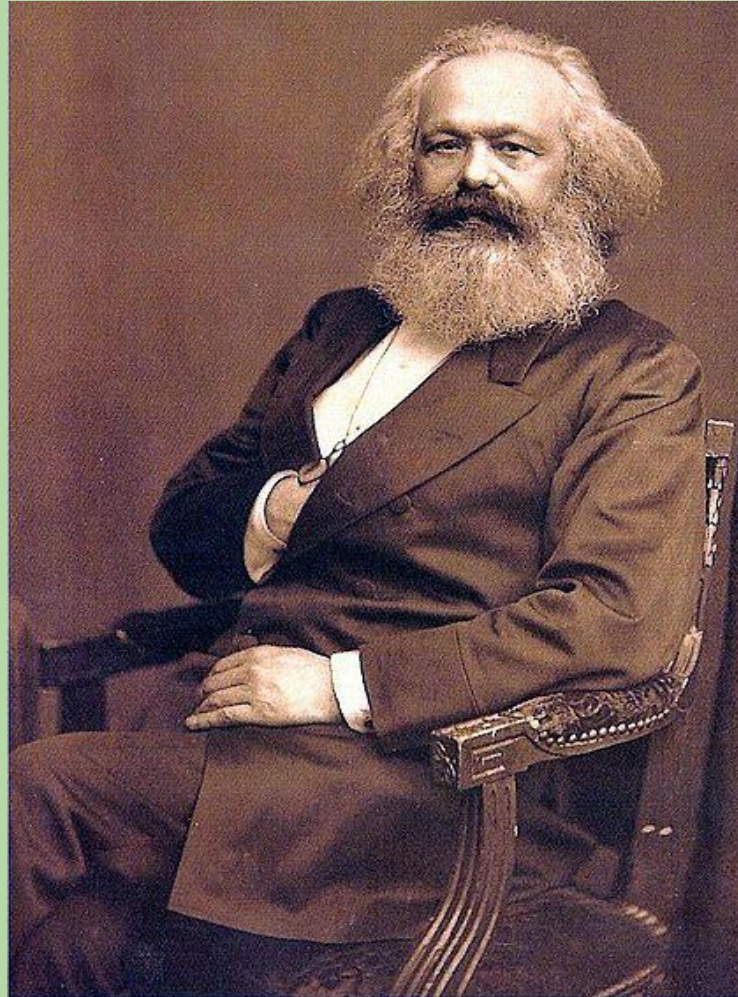
(על שליטה, סדר קיים, תרבות נמוכה ואקטיביזם...)

https://www.youtube.com/watch?v=-_cljR3iabs

גישות ביקורתיות לחקר התקשורת

- לפי הגישות הביקורתיות התקשורת היא הערוץ באמצעותו המעמד השליט מבסס את שלטונו בזכות עיצוב תודעתם של צרכני התקשורת, שבסופו של דבר הם גם צרכנים ולקוחות אשר עוזרים לו לשמור על הסדר הקיים.
- באמצעות התקשורת ניתן לנתח את יחסי הכוח בחברה ולהבין כיצד המעמד השליט שולט בתודעה של הצופים.
- גישות ביקורתיות בתקשורת התפתחו הרבה בזכות הגותו של קרל מארקס:

קרל היינריך מרקס (1818-1883)

מדינה ודמוקרטיה- העשירים שולטים

- מרקס טוען שהמדינה היא הכלי שבאמצעותו העשירים שולטים בחלשים
- יחסי הכוחות הם לא מקריים. יש אידיאולוגיה שעומדת מאחורי יחסי השליטה.
- הדמוקרטיה על-אף שמצטיירת כשיטה האידיאלית לא יכולה לטפח את טובת כל אזרחיה, כל עוד חלק שולטים בעושר ואחרים נתונים למרותם.
- אדם יהיה מנוכר כאשר אין לו תכלית - פועל פשוט אשר הופך להיות "כלי עבודה" בידי המעסיק שלו (השולט), יהפוך מנוכר, ויאבד את הרוחניות שלו. הוא יהיה כבוי וירגיש "זר" במקום עבודתו ובעולם בכלל.
- המהפכה תהיה בכך שיעלם: הקניין הפרטי (כלומר רכוש פרטי, דברים ששייכים לאנשים פרטיים - כמו בתים, מפעלים, קרקעות וכו') אבל לא

המעמד כהשתקפות העולם

- מעמדות כלכליים - בכל חברה יש מעמדות. יש את מי שהוא בעל האמצעים, הנכסים, הבעלות על התקשורת ועל המשאבים; יש את מי שהוא פועל ואין לו נכסים; יש את הפקידים שמנהלים וכו'.

- הסטטוס המעמדי קובע את הדרך בה הוא יראה את העולם.

- כיום איך שנראה העולם, זה מה שאנחנו רואים למעשה בתקשורת.

כלומר- רעיונותיהם של בעלי השליטה הם רעיונותיה של החברה. האינטרסים של הבורגנות הם המכריעים בפוליטיקה,

איך שולטים ברעיונות?

- אלימות של מנגנון המדינה (משטרה, צבא, מערכת בתי הכלא) - יקרים ומעדיפים להימנע מהפעלתם
 - לכן: שליטה ברעיונות ובדעות היא יעלה ואפקטיבית יותר.
- אם אפשר לגרום לפועלים/עניים להאמין שהשלטון הבורגני משתלם לו, תהיה לגיטימציה בלי להשתמש במנגנון הדיכוי.

ניאו-מרקסיזם

- בודק מה תפקידה של התקשורת במניעת המהפכה? (ולמה המהפכה שמרקס ניבא לא קרתה בעצם...?)
- חושף את דרכי הפעולה של התקשורת שמשרתות את שלטון הבורגנות במטרתו להמשך השלטון ומניעת מהפיכה.
- תקשורת ההמונים משקפת את האינטרסים של המעמד השליט, משמשת כלי ביטוי לדעותיו ומשרתת את האינטרסים שלו [מניעת שינוי/דיכוי מרד]. התקשורת מעודדת תכנים רדודים וקלילים, והיא עושה זאת באמצעות

מבחינת הניאומרקסיזם - התקשורת

אשמה

- התקשורת אשמה באופן ישיר במה שקורה בחברה.

- התקשורת מציגה תמונת מצב תואמת לאידיאולוגיה ולאינטרסים של השלטון.

- יוצרת "תודעה כוזבת" של המציאות בקרב הפרולטריון ובכך מסכלת מחאה חברתית.

- מספקת להמונים את הצורך שלהם בבידור ובכך מסיחה את דעתם מביקורת על המשטר.

- וכך, התקשורת פועלת ומסייעת בידי האליטות לשימור הסטטוס-קוו החברתי.

אסכולת פרנקפורט

- קבוצה של אינטלקטואלים גרמנים (יהודים) בעלי תפיסה ביקורתית מרקסיסטית (אנרכיסטית) שייסדו מכון למחקר חברתי בשנות העשרים בפרנקפורט מתוך רצון לחולל שינוי חברתי רדיקלי.
- ביקשה לברר למה החזון המרקסיסטי לא התממש [חלק מהאשמה היא מייחסת לאמצעי התקשורת שפועלים בשירות הקפיטליזם]

- האסכולה מבקרת את הקדמה בעולם שהביאה לתרבות

השפעה והצריכה, בעקבותיה האדם לא חש בצורך לעורר

מהפיכה או שינוי כי דואגים ליצור לו תנאים נוחים מסוימים

שימנעו ממנו למרוד. למשל, אחרי יום עבודה נראה תכנית

מבדרת, משחק כדורגל או הופעה, והחשק למרוד יפחת.

- התוצאה היא שהפועלים - הצרכנים - נמענים - במקום

להתאחד ולמרוד משתעבדים לקפיטליזם, מה שמנציח את

הפערים בין המעמדות ומקצין את ההבדלים

תיאוריית ההגמוניה

- מדוע הפועלים משתכנעים כל כך בקלות לשמר את הסדר הקיים?
- בעלי ההון לא רק שולטים, אלא מנהיגים רעיונות. עצמתם ויכולתם לשמר את שלטונם נובעים מיכולתם להפיץ תפיסות וערכים שיופנמו ויאומצו על ידי מעמד הפועלים כ"מציאות"
- האידיאולוגיה הדומיננטית, ההגמוניה, לא נכפית עלינו, היא מופצת בעיקר בעזרת כלי התקשורת.
- השליטה בסופו של דבר נעשית בהסכמתם של הנשלטים שמקבלים את הערכים שמועברים להם בתקשורת. למשל: בוורלי הילס וסדרות על עשירים - הצופה מזדהה עם ערכי הקפיטליזם ומקבל את

איך כיום ניתן לומר שהתקשורת שולטת בנו?

אילו ערכים עולים למשל, מהפסטיגל?

פסטיגל...

מחאת הפסטיגל: ילדים נגד ההורים

השבוע עלה ליוטיוב סרטון שבו ישנה השוואה בין שיר הפסטיגל הנוכחי לשיר פסטיגל מן העבר, דבר שגרם להרבה הכפשות על הפסטיגל העכשווי. מה חשבנו על השיר החדש ועל מי דניאל מורשת חטף את הג'ננה? טור דעה

לידור אלימלך ועמית שאטו פרסום ראשון: 14/10/2014, 18:36 | 0

השבוע עלה ליוטיוב סרטון חדש בו ישנה השוואה בין הפסטיגל של שנת 1984 לפסטיגל הנוכחי אשר העלה הרבה דעות חיוביות ושליליות על שיר הסלפי מתוך הפסטיגל המתקרב. ההשוואה בין הפסטיגל שהיה לפני 30 שנה ובין פסטיגל 2014 היא כמובן לא אפקטיבית. נתחיל בכך שכלל שהזמן עובר כך גם המנטליות משתנה, הטכנולוגיה מתפתחת וככה הדברים שמעניינים את הנוער משתנים. הדור הצעיר של שנות האלפיים לא יתעניין בשירים שהיו שרים פעם, לעומת שיר הסלפי שדווקא יתחבר יותר לילדים ויגע בהם.

המושג "תודעה כוזבת":

- תעשיית הבידור גורמת לתחושה כאילו כולם שווים. עשירים ועניים כאחד. התחושה הזאת היא כוזבת, אך גורמת לצופה לא לרצות להתקומם. ארז טל, ואנחנו "מסתחבקים" כאילו אנחנו באותו המעמד. אבל בפועל הוא חלק מתעשיית התרבות, הוא מרוויח מיליונים, ואנחנו לא.
- אמצעי התקשורת משכנעים את הצופים שמה שהם רואים משקף את מה שטוב להם.

- גם בבית האח הגדול- לכאורה אנחנו משפיעים, אבל זה בעצם על הבחירה (במי יהיה הזוכה הגדול של האח הגדול) ולא על המציאות החברתית-כלכלית-פוליטית
- התקשורת מטפחת את אשליית השוויון המעמדי (איש אחד SMS אחד ובת השכן מהפריפריה יכולה להיות כוכבת)

חרושת התרבות (והרייטינג...)

- התקשורת לפי החוקרים אדורנו והורקהיימר היא כמו מפעל שמייצר אייטמים רדודים. האייטמים עשויים טוב, מבדרים, ויש בהם כוכבים מוכשרים, יפים, סלבריטאים - שחלקם באמת כאלה, אך חלקם גם לא. ה"ריאליטי"/תכניות המציאות מציגות אנשים שחיים "בלה-לה לנד" ויוצרת אשליות כוזבות ואינסטנט כוכבים שהופכים ל"סלב" (אמנים לשעבר)
- כל מה שקשור ל"תרבות" גבהה, כבר לא מעניין אף אחד. קונצרטים, מחזות וכו'... מה שמעניין הוא התכנים הקלילים, הרדודים, המיידיים, המבדרים.
- התוכניות פונות למכנה המשותף הנמוך ביותר ומציעות תרבות נמוכה/ירודה מסחרית - תרבות רייטינג, שעוסקות בתכנים קלים לעיכול, שאין בהם אומנות או אמנים, אלא רק מבצעים שנכנסו לשבלונה

המשך חרושת התרבות

- התרבות אמורה לשקף משהו שאינו נגיש לכולם ומבדיל קבוצות זו מזו, אלא ששיקולי התעשייה הפוכים: ליצור מוצרי צריכה תרבותיים שלא יבדילו בין קבוצות (אחרת יש פגיעה ברווח)!
-
- "תעשיית התרבות" מייצרת מוצרים שנראים שונים, אבל במהותם מאוד דומים במובן שכל אחד יכול להתחבר אליהם ולצרוך אותם ללא צורך בהשתייכות, בידע מוקדם או בהשכלה
-
- כשהכל הופך להיות פופולארי ונגיש, נוצרת סולידריות בין קבוצות שונות, וניטל העוקץ הפוליטי מחברה כי אנשים מאבדים את המוטיבציה לשנות את חייהם

"קפיטליזם תאגידי"

החלטות ומגמות כלכליות לא נקבעות על ידי אזרחים ממשלות או מדינות אלא על ידי התאגידים הגדולים. לחברות אלה השפעה על בנקים ממשלות שוק העבודה התקשורת וגם על עולם הדימויים של חברת הצריכה. המערכת הקפיטליסטית המאוחרת מצניעה ומסווה את אופיינה הדכאני וכך אנו, הצרכנים, משוכנעים כי הצורך שלנו במותגים ובסגנון חיים מסוים הוא טבעי ונובע מבחירה אישית וחופשית. לאמצעי התקשורת ולתכנים המופצים באמצעותם, תפקיד חשוב בהסוואת אופיו של סדר כלכלי זה ובשימור המצב הקיים.

נרטיב סינדרלה

סיפור האגדה מתאר את סינדרלה כאישה צעירה ויפה, שלרוע מזלה נכפתה עליה מציאות חיים עגומה, בה עליה לשרת את אמה החורגת ושתי אחיותיה ולהישאר כלואה בביתה, בעוד הן מתלבשות ומתקשטות ויוצאות אל הנשף כדי להרשים את הגברים ולכבוש את לבם. ההצלה של סינדרלה באה מידיו של הנסיך, וחייה הופכים לבעלי משמעות בזכות הופעתו בחייה.

סיפורי מיתולוגיה ואגדות כדוגמת סינדרלה עיצבו במידה מסוימת את מעמדן של הנשים בחברה, את ההתייחסות הפוגעת אליהן ואת הסתגלותן למעמדן הנחות, ברובן מעוצבת הדמות הנשית כדמות יפה, פסיבית, הממתינה בסבלנות לדמות הגבר, לאביר הגואל שישחרר אותה מעול עבודות הבית או שיקים אותה לתחייה בנשיקה. יופייה החיצוני הוא כמובן הגורם לבחירתה ע"י הדמות הגברית, פנימיותה כלל אינה מוזכרת, כיון

דוגמאות-

קטע מקורי:

<https://www.youtube.com/watch?v=HjWxEo52igc&t=1s>

<https://www.youtube.com/watch?v=nw6ksk5AzZo>

<https://www.youtube.com/watch?v=HJy8kdNNrvI&t=12s>

הסרט "אשה יפה":

<https://www.youtube.com/watch?v=l11CHvVDtTI>

אופרת סבון "לחיי האהבה": (פרק ראשון)

(ואחרון)

<https://www.youtube.com/watch?v=wshmXIj7spM&t=736s>

<https://www.youtube.com/watch?v=PhUOomlOI XM>

לסיכום אסכולת פרנקפורט

וההגמוניה:

- הוגי אסכולת פרנקפורט גרסו כי התקשורת מפיצה תוצרים תקשורתיים שהם רדודים, ומספקים שעשוע ואסקפיזם ובכך הם מנמיכים את הטעם האסתטי, מטפחים פאסיביות ומסיטים את התודעה וההתנהגות מהדברים החשובים האמיתיים.
-
- הוגי גישת ההגמוניה הציגו גישה מתוחכמת יותר לחלוקת הכוח בחברה. הם הכירו באי השוויון המעמדי כבסיס לניתוח, וקיבלו את ההנחה לפיה הקבוצות החזקות עושות שימוש בתקשורת בכדי להפוך תפיסות עולם שליטות ל"טבעיות", אך יחד עם זאת טענו כי לא מדובר במצב קפוא ובלתי משתנה. השכבות החזקות בחברה צריכות להילחם כל העת על שימור כוחן כנגד כוחות של התנגדות ומוקדי כוח

אז כיצד ניתן היום בעצם להתנגד ולהתמודד נגד הכוח והעוצמה של התקשורת המסחרית?

אקטיביזם - מורכב ממאמצים לקידום, עיכוב או הכוונה של שינויים ומצבים חברתיים, פוליטיים, כלכליים או סביבתיים על ידי נקיטת עמדה ופעולה פומבית. אקטיביזם יכול להתבטא על ידי פעולות יומיומיות המשקפות אמונה מסוימת, או על ידי מספר פעולות קיצוניות בודדות

כיום אקטיביסטים עושים שימוש בזמינותה של התקשורת האלטרנטיבית כדי לקדם רעיונות ואידיאלוגיה שמתנגדים לזרם המרכזי. למשל תנועות כמו טבעונות, מחאות חברתיות ועוד.

אקטיביזם בתקשורת

למשל, הטבעונות הופכת לאידיאולוגיה שרוצה להנחיל
אלטרנטיבה לתרבות הצריכה ותעשיית המזון
שמתעללת בבע"ח, או על תנועות לשימור הסביבה:

ועדיין נראה ביטויים של התקשורת הממוסדת, או של בעלי האינטרס לשמור על הסדר הקיים:

כתבה של mako נגד טבעונו

גלובליזציה

תהליך כלל עולמי של רשתות תרבותיות וכלכליות חובקות עולם, החוצות את גבולות מדינת לאום, בתחומי התרבות, הכלכלה והפוליטיקה בחברות שונות ומרוחקות זו מזו.

טכנולוגיות תקשורת חדישות, ובראשון טלוויזיה בכבלים ובאמצעות הלוויין והאינטרנט מהוות גורם מרכזי בתהליך זה.

התהליך הוא תוצאה של גישור על פערים גיאוגרפים, האחדת תכנים ויצירת שווקים עולמיים הכוללים ייצור של מוצרים וצריכתם, ופיתוח של טכנולוגיות תקשורת חדשות.

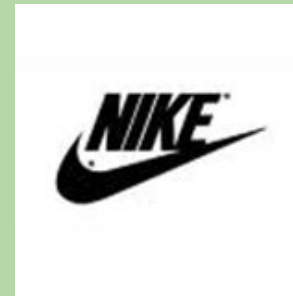
בתחום התרבות, מתבטאת הגלובליזציה בעיקר בסגנון חיים, בבידור, בעיצוב, במזון ובאופנה הזהים בקרב חברות בעלות תרבויות שונות.

בתחומים שונים:

צריכת תקשורת:

מזון ולבוש:

התבוננו על עצמכם, על הציוד שלכם ועל הכיתה
וכיתבו כמה מותגים מוכרים מקיפים אתכם? (לבוש,
ציוד מיחשוב ועוד)

אנטי גלובליזציה

לנוכח התגברות תהליכי הגלובליזציה בכל תחומי החיים, נשמעו קולות רבים המביעים חשש לאובדן עצמאותן של מדינות הלאום ולפגיעה בביטויים האותנטיים של תרבויות מקומיות, כמו גם לצריכה מהתאגידים השולטים בכלכלה העולמית.

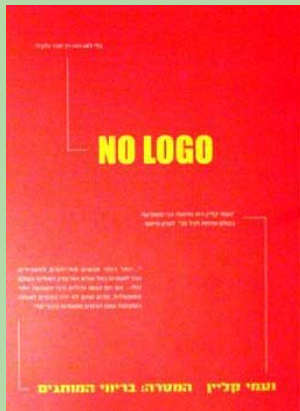
תנועות אנטי-גלובליות ומחאות בנושא- הינן חלק מאקטיביזם, וביקורת מעשית כנגד גורמי ההון והשלטון.

סרטון (מעולה, למרות שבאנגלית...) שמשלב הסבר על גלובליזציה, הבעיות בה והאקטיביזם:

<https://www.youtube.com/watch?v=voCdoXp8x44>

no logo , בלי לוגו

בלי לוגו; הוא שם ספרה המפורסם של החוקרת והעיתונאית הקנדית נעמי קליין, העוסק במה שהיא רואה כהשתלטותם על הכלכלה העולמית של תאגידי ענק בינלאומיים בעידן הגלובליזציה. ספר זה תרם רבות להפיכתה של קליין ל"כוהנת הגדולה" בכל הקשור למאבק בגלובליזציה, והפך בעצמו למורה דרך בקרב המבקשים שינוי בתחום. (ויקיפדיה)

<https://www.theguardian.com/world/2017/jul/06/g20-police-and-demonstrators-clash-at-protest-in-hamburg>

דוגמאות להפגנות אנטי גלובליות